

Igor Gedrih

OD VAN EYCKA DO REMBRANDTA

Nizozemske grafike in risbe
od 15. do 17. stoletja

V zatišju dunajske razstave o Pietru Brueghlu st. («kmečki Brueghel»), Pietru Brueghlu ml. in Janu Brueghlu st. je v prostorih Kunstforuma potekala razstava grafik in risb nizozemskih umetnikov od 15. do 17. stoletja. Gradivo je sposojeno iz grafičnega kabineta v Dresdenu. Kakor so že prej prihajale grafike dresdenskega kabineta na razstave v Leningrad, Prago, Tokio, pa se dunajska razstava lahko ponaša, da je prvič v 280 letih, odkar dresdenski grafični kabinet obstaja, pride do tako kompletne razstave grafik in risb. Ob pogledu se izkaže, da gre za nekaj velikih imen grafične umetnosti, za anonimne umetnike, pa tudi za vrsto manj znanih ali neznanih grafikov. V razcvetu nizozemske umetnosti med 15. in 17. stoletjem, v času prosperitete, je tudi grafika imela opazno vlogo in pomemben delež v popularizaciji umetnosti, ki je na grafičnem področju postala precej bolj dostopna. Valenca teh del je seveda različna po estetski vrednosti.

V čem je čar razstave ob dejstvu, da je ob velikih mojstrih grafike tudi vrsta imen, ki jih širši evropski prostor ne pozna? Po svojih (kabinetnih) zmogljivostih »dopolnjuje« razstavo Brueghlov, seveda pa ne gre za povezano vzporednico, prej za dotikališča s posamezniki, ki so posredno ali tudi neposredno povezani s slikanjem Brueghlov. Še več pa je tistih, ki so zgolj v krogotoku časa teh stoletij navzoči, nekateri bolj, nekateri manj. Ko ne bi prostorov Kunstforuma napolnile grafike in risbe dresdenskega kabineta, bi lahko primaknila grafična dela tega časa tudi dunajska Albertina. Zdajšnja razstava kaže tisto, kar dresdenski kabinet premore od renesanse, manierizma do baroka.

Za katere grafike gre? Naj zveni atraktivno »od van Eycka«...«, pa je prikazana le risba kardinala Niccolaja Albergatija, ki je rabila Janu van Eycku kot predloga za znano portretno podobo. Več je anonimnih grafikov, npr. Mojster Tobijeve legende, Mojster Janezovega oltarja, Mojster

iz Frankfurta, Mojster iz Lichtensteina, vsi z nabožnimi motivi. Pri Pietru Brueghlu st. se vtisne perorisba na rjavi podlagi Porečje v alpskem predelu. Sslikar z Janom Brueghlom st. Karel van Mander ima kar nekaj grafičnih del v različnih tehnikah, npr. Beg v Egipt, Ugrabitev Evrope. Pri Janu Brueghlu st. najdemo pero, čopič z rjavo, modro in sivo Utrdbo s stolpom v pristanišču. Med več risbami s črno kredo P. P. Rubensa je študijo za osrednji lik Laokoonta, Pijanega Bacchusa, ki ga drži Dioniz, ter Menada. Pri Pripravi za potovanje Hendricka Avercampa s kredo in vodenimi barvicami najdemo spodaj zapis Brueghel, a strokovnjaki so delo spoznali za Avercampovo. Zelo bogat delež ima Rembrandt. Od študije za Moža z razprostrtimi rokami v črni kredi, peresa in čopiča z rjavo barvo za Ugrabitev Ganimeda, v isti tehniki Kmečka hiša pri Amsterdijku in Diana z Akteon, pa do znamenite grafike Stogoldinarski list in Podganarja. Adriaen van Ostade je v mešani tehniki podal Kmete v točilnici. Jacob van Ruysdael je ostal zvest pokrajini, v črni kredi je podal Mlin na veter z možem in psom ter Pokrajino z neobrezano vrbo.

Kar dosti je grafikov, ki jih obiskovalci ne morejo poznati in jih ne najdemo niti v zajetnem Evropskem umetnostnozgodovinskem leksikonu Luca Menašaja. Za primer nekaj imen: Jacob van Oostanen, Jan de Beer, Barent van Orley, Jan Swart van Groningen, Lambert Lombard, Frans Floris in še drugi. Dostikrat ra-

bijo risbe in grafike za predhodnico slikarske izpeljave, vendar so grafike tudi osamosvojena, v sebi zaključena umetniška dela. Pogosteje se motivi navezujejo na pokrajino, kar dosti je še primerov z bruegelsko višjo perspektivo. Pozna se tudi vpliv Italije, ne le ob ostankih pretekla kulture kot motiv, številni mitološki prizori so na Severu baročno bolj zaživeli kot prej. Nabožni motivi iz Stare in Nove zaveze so stalnica različnih umetnikov z različnimi stilnimi prijemi. Malo pa je portretov. Veliko število grafik in risb Rembrandta pomeni središče zanimanja obiskovalcev, prinesene so iz berlinskega grafičnega kabineta, prek 100 risb in grafik drugih umetnikov je ilustrativnih za nizozemski čas med 15. in 17. stoletjem; primeri kažejo različno kakovost.

Posebno dragocen pa je prikaz Rembrandtovega dela, kot ga doslej razstavno še nismo imeli priložnost videti: včasih gledamo po dve, tri ali celo štiri izpeljave istega motiva, v enakem formatu in grafični tehniki. Tak zgleden primer najdemo pri Stogoldinarskem listu; vidi se, kako je veliki mojster iskal optimalno rešitev zlepa ni bil zadovoljen; ne v izrisanem motivu, marveč v razmerju svetlobe in sence ter s porazdelitvijo obojega. Šele take primerjave omogočajo gledalcu, da spozna pot do končne podobe; pa tudi, kako različna uporaba kontrastov, intenziteta svetlobe in sence lahko dá drugačne poudarke in učinke celoti. Žal teh primerov razstavni katalog ni zajel.

Razstavni katalog prirediteljem ne more biti v ponos. Uvodna prispevka Christiana Dittricha sta brez dvoma zgovorna v predstavitvi dresdenskega kabineta grafik kot tudi pri prikazu tovrstnih nizozemskih del med 15. in 17. stoletjem, dragocena je njegova strokovna beseda ob reprodukcijah. Tu pa se zatakne. Študijsko zasnovan katalog bi moral nuditi celoto razstavnega gradiva. Pri Rembrandtu imamo komaj pet risb in

grafik. Sto reprodukcij je seveda bolj ali manj skromna predstavitev tega, kar razstava ponuja. Resda najdemo ob posameznih listih še kako »stransko«, kot vzporednico drugemu umetniku ali istemu z drugačno izpeljavo, tudi slikarsko (črno-belo), vendar to ne more nadomestiti drugih sto in več nereproduciranih primerov. Za stroko pa bo dobrodošel obsežno naveden delež literature v različnih jezikih.